

Bijeenkomst 'In vrijheid verbonden', 23 januari 2012 te Utrecht
Bijdrage Mw. Carla Vermeulen, voorzitter van het Interreligieus Beraad

Als het gaat om dialoog en samenwerking in de toekomst, zullen we ons er terdege bewust van moeten zijn dat dat proces in het hier en nu de sturing moet krijgen die het verdient. De Dalai Lama verwoordde het heel mooi: “Er zijn slechts twee dagen in het jaar waarop je niets kunt doen. De ene dag heet gisteren en de andere dag wordt wel morgen genoemd. Daarom is vandaag de perfecte dag om lief te hebben en te communiceren, kortom om te leven.” Als we met interreligieuze dialoog willen beginnen, zullen we dat vandaag moeten doen.

Ondanks alle prachtige inspanningen van duizenden mensen aan de basis, de mensen van de lokale raden en platforms voor levensbeschouwingen en religie, is er in Nederland nog weinig sprake van wat je echte interreligieuze dialoog zou kunnen noemen. Overigens heeft de Spaanse mysticus Raimon Panikkar, kind van een christelijke moeder en een hindoevader, het liever over intra-religieuze dialoog dan over inter-religieus. Die laatste vorm van dialoog (inter) is volgens Panikkar als een vergadering tussen landen waarin ieder op zijn eigen belang bedacht is, en zich precies houdt aan de voorschriften van zijn achterban. Maar met de intra-religieuze dialoog, durft een mens zijn eigen overtuigingen op het spel te zetten. De intra-religieuze dialoog gaat men aan met de intentie om van elkaar te leren. Deze dialoog raakt je eigen wezen, en maakt je zo betrokken op de ander, dat diens problemen j uw problemen worden. Het verbindt.

Er is nog een inzicht dat ik graag met u wil delen. Ik kan dat het beste verwoorden door een citaat, een anecdoten uit Alice in Wonderland van Lewis Carroll. In het verhaal, waarin Alice in het dierenrijk terecht komt, ontmoet ze de zogeheten Chesire Cat. Alice vraagt op zeker moment aan de kat hoe ze verder moet met haar leven vanaf het punt waar ze nu staat. Dan antwoordt de kat dat dat er vanaf hangt hoe ze verder wil. Als Alice dan antwoordt dat het er wat haar betreft niet toe doet hoe ze verder wil, antwoordt de kat dat het er dan ook niet toe doet hoe ze verder gaat. In de 10 jaar dat ik met dialoog bezig ben, merk ik nog steeds dat overal men nog op zoek is. Ik ben dan ook blij met de formulering van de uitnodiging voor deze dag, waarin stond dat we het er met elkaar over gaan hebben waar we naar toe willen met de dialoog.

Op 15 oktober hebben we in Amsterdam een inspiratie- en ontmoetingsdag gehouden. Tijdens de ochtendworkshop, bevroeg de secretaris van het IB, Rinus van Warven, het publiek, waaronder tot onze verrassing ook onze voormalige premier Ruud Lubbers. De resultaten van het gesprek waren zeer verrassend. Op de vraag hoe de agenda voor de interreligieuze ontmoeting er de komende tien jaar uit zou moeten zien, kwamen veel reacties los. In een later stadium hebben nog een aantal organisaties schriftelijk gereageerd op dezelfde vraag, zodat wij in totaal de prioriteiten van een veertigtal organisaties weten. De hoogste prioriteiten bleken naar buiten gericht te zijn. Hoe godsdiensten samen bij kunnen dragen aan sociale cohesie in de samenleving en samenwerken om de eigen spiritualiteit van godsdiensten publiek te laten zien deelden eerste plaats. Dus er ligt een nadruk op het maatschappelijk belang van dialoog om harmonie in de samenleving te bevorderen. Er kwamen ook een aantal voorstellen die soms met elkaar in tegenstrijd waren. Aan de ene kant, vind men een gezamenlijke stem van mensen die geloven van groot belang in onze gesecculariseerde samenleving. Tegelijkertijd vinden veel mensen dat je veel mensen kan bereiken en verbinden via idealen zonder dat je religie benoemt. Een voorbeeld is het groot aantal mensen die het Handvest van de Aarde getekend hebben en die niet ‘religieus’ zijn.

Ook de grote belangstelling voor spiritualiteit heeft iets dubbels. Het is natuurlijk van groot belang dat een sterk besef van spiritualiteit meewerkt aan het verhelderen van thema’s als naastenliefde en duurzaamheid. Veel mensen hebben er kennelijk behoefte aan om de eigen spiritualiteit kenbaar te kunnen maken. En die ook aan die van anderen te kunnen toetsen. Deze spirituele kant van de dialoog biedt een schat aan schitterende juwelen. Deze schatkist met alle pracht van de verschillende tradities moet openblijven en de schatten mogen de kans krijgen in het licht te komen en iedereen te inspireren. De kunst is om ervoor te zorgen dat het voor het voetlicht brengen van de eigen schatten niet ten koste gaat van de belangstelling voor de ander en de ander overschaduwen.

In de tweede plaats van prioriteiten kwam benieuwdheid naar wat bezielt mensen in verschillende levensbeschouwingen. Een pleidooi om de dialoog serieus ter hand te nemen en bekendheid over en weer tussen de verschillende stromingen op te bouwen, maar men gaf zich er goed rekenschap van dat het nu eenmaal tijd kost om vertrouwen op te bouwen tussen mensen van de diverse tradities. De dialoog is het bouw- en metselgereedschap hiervoor. De vraag is of de voorwaarden voldoende aanwezig zijn.

Op de vraag wat koepelorganisaties voor interreligieuze samenwerking de komende tien jaar zouden moeten doen, waren de antwoorden even verfrissend als verrassend. De koepels zouden vooral dienstbaar moeten zijn, landelijk moeten netwerken en organisaties bij elkaar brengen. Ook moeten koepels een vraagbaak zijn. Ze zouden plaatselijke organisaties kunnen faciliteren. De koepels zouden methoden voor dialoog uit kunnen werken en aan reiken aan de diverse organisaties, voorbeeldprojecten inventariseren en presenteren in landelijke workshops. Men verwacht dat de koepelorganisaties ervoor zorgen dat landelijk saamhorigheid van religieuze leiders zichtbaar wordt. Ook dat ze modelvieringen in elkaar zetten om de gezamenlijke spiritualiteit aan het licht te brengen. Het is belangrijk dat voorgangers van verschillende tradities samen gezien worden tijdens diverse publieke gelegenheden.

Maar de meest verrassende en verfrissende is wel de suggestie om een onderzoek te doen naar de taal van de interreligieuze dialoog. Zelfs de globaal gebruikte termen 'religie' en 'godsdienst' zijn door velen als exclusief ervaren. Om op een respectvolle manier in gesprek te gaan met iemand, draagt een kennis van gevoeligheden bij aan het bouwen van vertrouwen. Het zou waardevol zijn te weten: Welke terminologie kan het best gebruikt worden op welke plek, in welke situatie, door wie?

De vraag zou omgekeerd kunnen worden. De plaatselijke organisaties staan vaak midden in de context waarbinnen de dialoog gebeurt en hebben uit hun ervaring veel te bieden aan de landelijke organisaties. Wellicht kunnen plaatselijk en landelijke organisaties van elkaar leren en elkaar faciliteren. Het is jammer dat veel organisaties bezig zijn met hun eigen overlevingsstrategieën en komen weinig aan dialoog toe. En de kwaliteit van de dialoog die er wel is, kan veel beter. Is het echte dialoog of wordt er gepreekt voor eigen parochie? Is men meer geïnteresseerd in evangelisatie middels dialoog dan in interesse in de ander en verandering van het eigen standpunt? Er is nog een lange weg te gaan en men is nog op zoek.

Maar er is hoop. Er liggen tal van uitdagingen om nieuwe verbanden aan te leggen met andere organisaties, onderwijsinstellingen, met educatieve instellingen, met zorginstanties. Er worden steeds nieuwe bondgenoten gevonden in de zoektocht naar een duurzame samenleving, "a just, sustainable and participatory society," om het in woorden van de Wereldraad van Kerken te zeggen. Er zijn duidelijke prioriteiten naar voren gekomen uit het vooronderzoek. Voor het IB zelfs bevestigend voor wat wij willen bereiken, bijvoorbeeld het Kenniscentrum Intrareligieuze Dialoog waar wij altijd voor gepleit hebben. De eerste stappen zijn gezet. Zoals een bekend Chinees spreekwoord zegt: "Zelfs een reis van duizend kilometer begint bij de eerste stap." "Waar wil je heen," vroeg de Chesire Cat nog eens aan Alice. Alice wist eindelijk het antwoord. "Ik wil naar de plaats en de ruimte, waar ik kan oogsten wat ik vandaag heb gezaaid." "Welaan," zei de Chesire Cat, "dan zal ik je nu de weg wijzen."